

Jord- och skogsbruksutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av renskötsellagen

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av renskötsellagen (RP 152/2020 rd): Ärendet har remitterats till jord- och skogsbruksutskottet för betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört (distanskontakt)

- lagstiftningsråd Johanna Wallius, jord- och skogsbruksministeriet
- lagstiftningsråd Maarit Leppänen, justitieministeriet
- forskare Rauno Kuha, Naturresursinstitutet
- jurist Vesa Malila, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK
- verksamhetsledare Anne Ollila, Renbeteslagsföreningen
- verksamhetsledare Matti Tyhtilä, MTK-Pohjois-Suomi
- landsbygdsombud Laina Hekkala, Kuusamo stad
- renvärd Juha Kujala, Oivanki renbeteslag
- renvärd Heikki Härmä, Kallioluoma renbeteslag
- vicehäradshövding, ekonom Joni Ylänkö, Vanttaus renbeteslag
- landsbygdsföretagare Tuomo Pulkkanen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- finansministeriet
- Gränsbevakningsväsendet
- controller Margit Ranta, Livsmedelsverket
- Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland
- Regionförvaltningsverket i Lappland
- Skolternas byastämma
- expert Liisa Päätaalo.

Inget yttrande av

- Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC rf.

Betänkande JsUB 10/2020 rd

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att renskötellagen ändras.

De nuvarande kommunspecifika värderingsnämnderna slopas. De avgör i första instans tvister som gäller ersättning för skador orsakade av renar och ingärdning av områden. Ändringen innebär att rättskipningsbehörigheten överförs till de allmänna domstolarna. För renskötseområdet inrättas ett opartiskt sakkunnigorgan, en renskadenämnd. Den ska ha till uppgift att på begäran lämna utlåtanden om huruvida renar har orsakat en skada som ska ersättas enligt renskötellagen, om skadans storlek och om renbeteslagets skyldighet att uppföra gården. En medlem i nämnden kan på begäran av båda parterna fungera som medlare.

Syftet med propositionen är att undanröja problemen med opartiskhet och oberoende i den nuvarande tvistlösningsverksamheten och bristen på förtroende för verksamheten. Ett annat syfte är att skapa ett förfarande för att skador orsakade av renar samt ingärdning kan bedömas sakkunnigt, till skäliga kostnader och i samråd med båda parter på ett sätt som främjar förlikning mellan parterna.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2021 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2021.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Regeringen föreslår att systemet med nämnder enligt renskötellagen ses över. Systemet är avsett för bedömning och tvistlösning av de skador och ingärdningsfrågor som avses i renskötellagen. Renbeteslaget är skyldigt att ersätta skador som renar orsakar vid betesgång på områden dit renar enligt lag inte ska ha tillträde, bland annat odlingar, plantbestånd inom skogsförnyelse och gårdar med stadigvarande bostäder. Renbeteslaget är dessutom under vissa förutsättningar skyldigt att ingärda områdena. Det föreslås inga ändringar i renbeteslagens ersättnings- eller ingärdnings-skyldighet eller i den skadelidandes rätt att få ersättning för skada, eftersom propositionen gäller en ändring i förfarandet för bedömning av skador och tvistlösning i sådana fall.

Sammantaget anser utskottet att propositionen behövs och fyller sitt syfte. Utskottet tillstyrker lagförslaget, men med följande ändringar.

Jord- och skogsbruksutskottet konstaterar att renskötsel och jordbruk redan i flera århundraden har varit viktiga landsbygdsnärings- i Lappland, Kajanaland och Nordöstra Österbotten. De största konflikterna mellan näringarna har uppstått när frigående renar kommer in på jordbrukarnas åkrar för att beta. Utskottet betonar att utgångspunkten för ett nytt system för lösning av menings-skiljaktigheter mellan renskötsel och jordbruk bör vara att det ska finnas en möjlighet att jämka ihop näringarna och utveckla dem på lika villkor inom hela renskötseområdet.

Enligt den gällande lagen ska alla åtta kommuner inom renskötseområdet ha en egen bedömningsnämnd. Nämndens ordförande är utsedd av närings-, trafik och miljöcentralen. Nämnden

Betänkande JsUB 10/2020 rd

ska dessutom ha en företrädare utsedd av den lokala jordbrukarorganisationen och en företrädare utsedd av det lokala renbeteslaget. Enligt propositionen har avgörandena i värderingsnämnderna varit få, årligen i snitt bara ett tiotal inom hela renskötselområdet. Enligt vissa bedömningar hänger detta bland annat samman med att parterna inte har förtroende för nämndssystemet. I utfrågningen av sakkunniga kom det fram att posten som ordförande för utvärderingsnämnden har varit ett mycket otacksamt uppdrag, vilket har gjort det svårt att hitta personer som åtar sig ordförandeskap.

Enligt förslaget ska de nuvarande värderingsnämnderna ersättas med en enda renskadenämnd. Nämnden består av två lagfarna medlemmar och fem medlemmar med sakkunskap inom jordbruk, renhushållning, skogsbruk och trädgårdsodling. Dessutom ska en medlem vara förtrogen med samekulturen. Enligt propositionen har medlemmarna uppdraget som bisyssla och de handlar under tjänsteansvar. Nämndens förvaltningstjänster ordnas av Livsmedelsverket. För trovärdigheten i värderingen av skador är det enligt utskottet viktigt att man försäkras om att de medlemmar som tillsätts har gedigen och bred sakkunskap.

Enligt förslaget ska renskadenämnden på begäran av parterna lämna utlåtande om skador orsakade av renar och frågor som gäller ingärdningsskyldigheten. Utlåtande kan också ges om det gängse värdet på renar i vissa situationer som gäller användning av förköpsrätten i enlighet med renskötsellagen. Enligt 37 § i lagförslaget kan renbeteslaget, markägaren eller markinnehavaren eller den skadelidande eller någon annan ersättningsberättigad begära utlåtande. Rätten att begära utlåtande gäller således inte bara jordbrukare, utan också bland annat boende i egna hemshus. Begäran om utlåtande grundar sig på frivillighet, och utlåtandet från nämnden är inte bindande för parterna. För att en skada ska kunna bedömas måste utlåtande begäras av nämnden så snart som möjligt efter skadefallet.

Enligt förslaget har tingsrätterna behörighet att meddela ett överklagbart beslut i tvistemål om ersättning för skador som orsakats av renar och om ingärdning av områden. Enligt propositionen kommer utlåtandena sannolikt att ha den effekten att överenskommelserna ökar och att rättegångarna minskar. Utskottet understryker vikten av att överenskommelser och förlikning har högsta prioritet. Likaså är den föreslagna 37 a § i renskötsellagen av högsta vikt eftersom den föreskriver att nämnden på begäran kan bistå parterna med att lösa sin tvist i godo.

Enligt 38 § ska den part som begärt utlåtande betala den behandlingsavgift som tas ut för renskadenämndens utlåtande. Nämnden kan inte ålägga någon annan än den som begärt utlåtande betalningsskyldighet, eftersom det enligt propositionen ingår i nämndens behörighet att lämna utlåtanden och nämnden inte meddelar verkställbara beslut. För behandling av ett utlåtandeärende där förlikning uppnåtts tas det ut en avgift som fördelas jämnt mellan parterna. Enligt propositionen är tanken att behandlingsavgifterna ska vara lägre än självkostnadsvärdet. Utskottet understryker att det ligger i både de skadelidandes och den ersättningskyldiges intresse att skadorna kan bedömas i ett förfarande med låg tröskel och att man kan komma överens om ersättningarna utan rättegång. Följaktligen förutsätter utskottet att renskadenämndens behandlingsavgifter är skäliga i förhållande till beloppet av den skada som är föremål för bedömning och domstolsavgifterna. Detta för att avgiften inte ska utgöra något hinder för att begära utlåtande av nämnden.

Betänkande JsUB 10/2020 rd

Att döma av utfrågningen av sakkunniga återspeglas bristen på förtroende för det nuvarande systemet för värdering och ersättning av renskador också i relationerna mellan parterna. Läget är mycket inflammerat på en del ställen. Så snart verksamheten i den nya renskadenämnden inleds måste det säkerställas att den har adekvat sakkunskap och ändamålsenliga tillvägagångssätt, framhåller utskottet. Det finns anledning att följa upp renskadenämndens verksamhet, det vill säga hur antalet ärenden utvecklas, hur medlingsförfarandet fungerar och hur utlåtandena följs för att säkerställa att målen för nämnden uppnås genom lagändringen. Utskottet anser att det finns ett behov av att bevaka och utvärdera hur lagstiftningen fungerar och att jord- och skogsbruksutskottet bör få en utredning över resultaten senast 2023. Utskottet föreslår att riksdagen godkänner ett uttalande om saken (*Utskottets förslag till uttalande*).

DETALJMOTIVERING

37 §. Behandling av utlåtandeärenden.

I 2 mom. föreskrivs det hur rättegång och behandling i renskadenämnden förhåller sig till varandra. Om det i ett ärende där utlåtande begärs har meddelats ett domstolsavgörande eller om det är känt att ärendet är anhängigt vid en domstol, får nämnden inte behandla en parts begäran om utlåtande till den del domstolen har avgjort ärendet eller ärendet är föremål för rättegång. Syftet med begränsningen är att förhindra att det uppstår överlappningar som orsakar missförstånd i verksamheten hos två aktörer som är kopplade till statsförvaltningen och som finansieras av staten. Utskottet konstaterar att det inte är ovanligt med ett system där ett expertorgan av nämndtyp inte lämnar utlåtanden, rekommendationer till avgörande eller liknande ställningstaganden när ett ärende redan har avgjorts i domstol eller är under avgörande i domstol, men lagstiftningen är inte enhetlig. På grundval av 17 kap. 7 § i rättegångsbalken kan domstolen i vilket fall som helst på eget initiativ inhämta sakkunnigutlåtanden också av organ av nämndtyp. Nämnden lämnar då utlåtande till domstolen. Utskottet föreslår att det till 2 mom. fogas ett förtydligande om domstolens rätt att begära utlåtande av renskadenämnden i ett ärende som är anhängigt vid en domstol och som hör till nämndens behörighet.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Jord- och skogsbruksutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslaget i proposition RP 152/2020 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Riksdagen godkänner ett uttalande. (Utskottets förslag till uttalande)

Betänkande JsUB 10/2020 rd

Utskottets ändringsförslag

Lag

om ändring av renskötsellagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i renskötsellagen (848/1990) 32 § 1 mom., det inledande stycket i 34 § 1 mom. och 34 § 3 mom., 36–38 §, 43 § 4 mom. och 51 §, av dem 36 och 38 § sådana de lyder delvis ändrade i lag 1466/2009, samt
fogas till lagen en ny kapitelrubrik före 36 §, nya 36 a och 37 a § samt en ny kapitelrubrik före 39 § som följer:

32 §

Skyldighet att uppföra gården

Ett renbeteslag är skyldigt att uppföra ett gärde eller någon annan anläggning eller konstruktion (*ingårdning*) för att odlingar och utanför samernas hembygdsområde även trädgårdar, fasta bostäders gårdar och områden som används för andra särskilda ändamål ska skyddas mot renar. Skyldigheten att uppföra gården föreligger då sådana behövs för att hindra skador och byggkostnaderna är skäligen jämfört med den sannolika nyttan av uppförandet.

34 §

Skada som ersätts

Skador som renar har orsakat jord- och skogsbruket eller på områden som avses i 31 § 1 mom. ska ersättas den skadelidande. Skadeståndet kan jämkas i enlighet med vad som föreskrivs i skadeståndslagen (412/1974). Skadestånd betalas dock inte

En i 1 mom. avsedd skada som ska ersättas och för vilken den skadelidande yrkar ersättning, ska anmälas till renbeteslaget utan obefogat dröjsmål.

Betänkande JsUB 10/2020 rd

6 a kap.

Renskadenämnden och dess uppgifter

36 §

Renskadenämnden

Renskadenämnden är ett oberoende sakkunnigorgan. Medlemmar i nämnden är ordföranden, vice ordföranden och minst fem andra medlemmar. Medlemmarna har uppdraget som bisyssla och handlar under tjänsteansvar.

Jord- och skogsbruksministeriet utnämner renskadenämndens medlemmar för fyra år i sänder. Innan medlemmarna utses ska jord- och skogsbruksministeriet höra de producent- och näringsorganisationer som är centrala med tanke på ärendet.

Livsmedelsverket sörjer för nämndens administrativa tjänster och beslutar om grunderna för arvoden och ersättningar till nämndens medlemmar.

Närmare bestämmelser om utnämningen av medlemmarna i nämnden utfärdas genom förordning av statsrådet. Genom förordning av statsrådet utfärdas också bestämmelser om behörighetsvillkoren för medlemmarna samt om organiseringen av nämndens verksamhet.

36 a §

Renskadenämndens uppgifter

Renskadenämnden har till uppgift att på begäran ge utlåtanden om

- 1) renbeteslagets skyldighet enligt 32 § att uppföra gården,
- 2) huruvida en i 34 § avsedd skada som ska ersättas har orsakats av renar och skadans storlek specificerad enligt skadans art,
- 3) det i 43 § 4 mom. avsedda gängse priset för renar.

Har någon annan omständighet, som inte har samband med den gärning som orsakat skadan, också bidragit till en skada som avses i 1 mom. 2 punkten, ska i utlåtandet uppges en uppskattning av sakens inverkan på skadans storlek.

På renskadenämnden ankommer också medling i tvistemål som gäller de omständigheter som nämns i 1 mom.

37 §

Behandling av utlåtandeärenden

Utlåtanden av renskadenämnden ska begäras skriftligen. Utlåtande kan begäras av renbeteslaget, markägaren eller markinnehavaren eller den skadelidande eller någon annan ersättningsberättigad. I begäran ska anges parternas namn och adresser samt behövliga uppgifter om det ärende som begäran om utlåtande gäller.

Utlåtande behöver inte ges om begäran om utlåtande är uppenbart grundlös. Om det i ett ärende där utlåtande begärs har meddelats ett domstolsavgörande eller om det är känt att ärendet är anhängigt vid en domstol, får nämnden inte behandla en parts begäran om utlåtande till den del

Betänkande JsUB 10/2020 rd

domstolen har avgjort ärendet eller ärendet är föremål för rättegång. Om ett ärende som ingår i nämndens behörighet är anhängigt vid en domstol, kan nämnden dock lämna utlåtande till domstolen när den begär det.

Syn ska förrättas i ärendet, om det inte anses uppenbart onödigt. Syn får förrättas på ett område som omfattas av hemfriden endast med tillstånd av fastighetsinnehavaren. Nämnden har rätt att av parterna få de handlingar i ärendet som är nödvändiga för att ge ett utlåtande. Vid behandlingen och avgörandet av ärendet iakttas i övrigt bestämmelserna i förvaltningslagen (434/2003), lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), språklagen (423/2003) och samiska språklagen (1086/2003).

37 a §

Om förlikning

Parterna i ett tvistemål som gäller omständigheter som nämns i 36 a § 1 mom. kan begära att renskadenämnden förordnar en av sina medlemmar att bistå parterna med att lösa sin tvist i godo. Om begäran framförs efter det att begäran om utlåtande har blivit anhängig, avbryts behandlingen av begäran om utlåtande för den tid förlikningsförfarandet pågår. Den syn som behövs kan dock förrättas före avbrottet, om syftet med synen annars skulle äventyras. Behandlingen av begäran om utlåtande upphör när förlikning uppnås.

Tingsrätten kan stadfästa en förlikning som har gjorts i ett förfarande enligt 1 mom. så att den blir verkställbar i enlighet med vad som föreskrivs i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar (394/2011).

38 §

Avgifter och kostnader

För utlåtanden samt för behandling som har avslutats på grund av att begäran om utlåtande återkallats av någon annan orsak än uppnådd förlikning tas det ut en avgift av den som inlett ärendet. För förlikningsförfaranden och för behandlingen av ett utlåtandeärende där förlikning uppnåtts utan medling tas det ut en avgift som fördelas jämnt mellan parterna.

Bestämmelser om avgifterna utfärdas genom förordning av jord- och skogsbruksministeriet. Avgifterna kan fastställas till ett belopp som är lägre än självkostnadsvärdet. På avgifterna tillämpas i övrigt bestämmelserna i lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992).

Parterna svarar själva för sina egna kostnader.

Betänkande JsUB 10/2020 rd

6 b kap.

Rätt till uppförande av rengärden och virkestagning

39 §

Uppförande av rengärden

43 §

Överlåtelse av renboskap

När överlåtaren kräver det ska renbeteslaget använda sin förköpsrätt, om det har vägrat tillstånd till förvärv av renboskap. När renbeteslaget använder förköpsrätten, ska det köpa alla överlåtna renar och betala överlåtaren samma pris för dem som han eller hon skulle ha fått av köparen. Om överlåtelsen varit vederlagsfri eller köpeskillingen väsentligt avvikit från gängse pris, ska renbeteslaget till överlåtaren betala gängse pris för renarna.

51 §

Försäkran

Innan en renvärd, en vicevärd, en arbetsledare eller en räknare vid renskiljning börjar utföra sitt uppdrag ska han eller hon underteckna en försäkran.

Närmare bestämmelser om försäkran utfärdas genom förordning av statsrådet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

De värderingsnämnder som är tillsatta vid ikraftträdandet av denna lag fortsätter till dess att jord- och skogsbruksministeriet har tillsatt den renskadenämnd som avses i denna lag.

Ett ärende som blivit anhängigt vid en värderingsnämnd före tillsättandet av renskadenämnden ska behandlas i enlighet med de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att regeringen följer och utvärderar hur lagstiftningen fungerar och hur verksamheten i renskadenämnden bedrivs samt lämnar jord- och skogsbruksutskottet en utredning om saken före utgången av 2023.

Betänkande JsUB 10/2020 rd

Helsingfors 25.11.2020

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Anne Kalmari cent
vice ordförande Ritva Elomaa saf
medlem Seppo Eskelinen sd (delvis)
medlem Satu Hassi gröna
medlem Janne Heikkinen saml
medlem Ari Koponen saf
medlem Mikko Kärnä cent
medlem Mikko Lundén saf
medlem Jari Myllykoski vänst
medlem Anders Norrback sv
medlem Raimo Piirainen sd
medlem Jenni Pitko gröna
medlem Piritta Rantanen sd
medlem Peter Östman kd (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Tuire Taina.